

Avel·lí Artís-Gener, Tísner
Viure i veure / 1
Segona part. Capítols 16-20

Trinxera maniqueista

Vam romandre una vintena de dies en aquella trinxera de la serra d'Alcubierre. Tothora hi fèiem descobriments, puix que mai no ens cansàvem de remenar i tafanejar tot allò que els feixistes havien abandonat en llur retirada.

L'Alvargonzález va trobar al capçal d'un jaç un paquet de diaris i revistes. En una de les publicacions hi havia una fotografia aèria d'una gran secció de la Barceloneta enderrocada pels atacs de l'aviació feixista i el títol era inconcebiblement cínic: «La barbarie roja». El peu de la imatge deia que si no hagués estat per culpa de la nostra abominable tossuderia, ens hauríem estalviat tota aquella destrossa; anunciava profèticament que allò només era una petita mostra de la gegantina desfeta que s'apropava si no afluixàvem en el nostre cretinisme obnubilador.

També hi vam trobar un article titulat «Las dos Españas», que assegurava que el sollevament militar —el «Glorioso Alzamiento»— havia servit per a desemascarar en forma inapel·lable les dues Españas, la dels bons i la dels dolents, la dels «nacionales» i la dels «rojos».

En Rafael Morales —al qual, finalment, un cirurgià havia extret la bala de la cama— llegia amb nosaltres aquella premsa i la seva indignació era cada vegada més vehement. Va dir:

—España? Aquest és el pseudònim d'Afriquetàndia, aquesta Afriquetàndia de merda que de tant en tant dóna alçaments militars maniqueus, que migparteixen el país amb aquesta simplicitat de sermó de capellà de poble des de la trona. Es foten bons tips de parlar de maniqueisme i ni tan sols no saben què cony vol dir maniqueisme!

—Jo tampoc no ho sé i això que no sóc feixista! —va dir un noi

de Palautordera que més tard va ser un excel·lent cuiner. En Rafael Morales va respondre amb aquell aire seu de mestretites que lamenta la profunda ignorància dels oients. V a fer:

—Maniqueisme és l'autorització per a cagar-nos col·lectivament en la mare que els va parir.

—Encara ho entenc menys. Allò de l'Afriquilàndia o com ho hagin dit, sí que ho he vist clar. Però en això altre del neomaquinisme continuo a l'escapça.

En Rafael es va adonar que el noi de Palautordera no era creditor de cap exabrupte i va dir amb un to molt més cordial i planer:

—Res de neomaquinisme, tu, maniqueisme! És una doctrina, una filosofia, m'entens?, que fa una gran distinció entre tota la gent: ens posa uns a una banda i els altres a l'altra i diu que ens ha classificat: els d'aquest costat són els bons i els de l'altra banda, els dolents. Segons ells som els dolents i ja no hi ha déu que ens ho pugui treure.

—I si un dels feixistes s'evadeix i es passa a nosaltres, ¿es torna dolent?

—Instantàniament; encara no ha acabat de creuar la terra de ningú i ja és un miserable. I també a la inversa, és clar: passa't als feixistes i si et pelen, o quan et moris de mort natural, tens el cel segur. Això és el maniqueisme, veus? Però el món no és tan simplificat com això: n'hi ha que troben bo allò que a d'altres sembla dolent i viceversa, i cadascú té raó a la seva manera. Allò que per a uns sembla el cel és l'infern per a uns altres, oi?

El noi de Palautordera altra vegada ho trobava enfosquit i es gratava el clatell, i en Morales va renunciar a continuar el desenvolupament de la tesi; vaig tenir la impressió que ho deixava córrer quan s'adonava que era a punt de perdre's en un laberint dialèctic.

Ens van rellevar unes altres Unitats del nostre partit i pujaven molt ben armades, amb seccions de metralladores i morters, i els mateixos camions que els havien duts ens van deixar a Senés a nosaltres i el fardatge. Havíem sortit d'aquell poble quan amb prou feines feia un mes que hi érem i tampoc no hi havíem viscut un temps més llarg que a Robres. Però comprovàvem un fenomen que en el curs de la guerra s'hauria de repetir una pila de vegades: semblava que amb els pobletans fóssim vells amics i, ara que ens retrobàvem, hi havia entre nosaltres molta més franquesa, ens anomenàvem pels nostres noms i ens retrèiem bromes i situacions que, altrament, ja hauríem oblidat.

Per a la bona gent de Senés, havíem estat en combat, la qual cosa ens donava una aurèola de veterans. També ho creien alguns de nosaltres. Era innegable que havíem participat en una operació ofensiva i que havíem assolit allò que hom volia de nosaltres, i que havíem ocupat unes trinxeres no fetes pels nostres sapadors. Tot això era cert, és clar. Però jo analitzava silenciosament el meu cas, maldava per descobrir-hi alguna pinçadeta d'heroïcitat, i esdevenia inútil la recerca. Em preguntava si havia passat por i m'adonava que, en tot cas, no l'havia consignada. O potser no l'havia sabuda identificar, la qual cosa obstaculitzava que declarés que no n'havia tinguda. Si el cangueli volia dir afany de córrer, de fugir cap on no hi hagués castanyes, era verge de temor. Però si era un rau-rau indefinible, que afinava extraordinàriament els sentits auditiu, visual, olfactiv i tàctil; si consistia a vigilar i adonar-te de tot, des l'estrany cargolament d'un company mort a una bossa de costat abandonada, des del xiulet que em feia estirar oportunament a terra —perquè sí, per què era un projectil que venia de dret—, o perquè veia que els «shrapnells» feien dues menes de boles de fum, unes de color blanc i unes altres de color de rosa, havia sofert una por immensa. Vull dir que si el fet d'examinar, d'amidar fil per randa el perill, no era un gest estricte de curiositat sinó un traïment de la feblesa, la idea de temor no esdevindria pas exclosa. Que un sentenciat a mort examinés de passada el

cadafal, els ulls del botxí i el posat del funcionari judicial i el metge que havien de certificar la consumació, no pot significar, de cap manera, que no hi hagi pànic davant allò irreparable que s'atansa.

En el fons, innegablement, tenia consciència d'haver estat en combat —sabia que hom hi podia ésser sense haver combatut o bé que aquella meva també havia estat una manera de combatre —, coneixia com era de debò un camp de batalla durant l'acció ofensiva amb la pinzellada horripilant dels companys que cauen. Érem uns quants als quals no ens havia passat res però ara, a les nostres paridores, la Companyia tenia lloc sobrer: veies l'espai guanyat a costa de cinquanta morts. És una paradoxa tan desorbitada com hom vulgui jutjar-la, però provocava una certa sensació inconfortable, com una coïssor per tot el cos, no haver adquirit la categoria d'absent. ¿Era, potser, un homenatge subconscient als camarades perduts?

En la nostra relació amb els pobletans —i admeto que potser no era sinó el reflex de com pensàvem— observàvem que ara ens donaven el tracte de veterans. El qualificatiu no resistia cap anàlisi seriosa. Però al cap d'uns dies va arribar una nova expedició de nois, barcelonins la gran majoria, i tots ells havien estat mobilitzats, puix que hom ja havia començat a incorporar lleves. Esdevenia una realitat allò que m'havia fet tornar de París a corre-cuita! Ara, en efecte, no solament als ulls dels habitants de Senés sinó dels nostres mateixos, sentíem la robusta categoria d'aguerrits.

Aquells dies van instituir l'ús d'un distintiu que acreditava la condició de voluntari: era una ve baixa, feta amb dues branquetes de llorer brodades amb fil daurat. Era reglamentari que els posseïdors de la condició d'incorporats voluntàriament duguéssim el distintiu cosit a la mànega esquerra de la camisa o la caçadora, a mig camí entre el muscle i el colze. Era com un principi de condecoració, una mica d'atribut classista

tènueament discriminatori i no puc pas negar que vaig sucumbir molt fàcilment a la vanitat. Vol dir que, en el fons, també em sentia veterà i mai no havia disparat cap tret contra l'enemic, vull dir amb la subsegüent constància d'haver fet blanc. ¿No fóra aquella la subjugació dels galons, vista en el bressol?

La ve de voluntari aviat esdevindria quelcom ple de connotacions insospitades. Algú va posar en marxa el rumor que quan un dels nostres combatents queia en mans de l'enemic, si duia la ve al braç era afusellat immediatament. Hi va haver alguns minyons que s'ho van creure i feien veure que l'havien perduda, enganxada en una camisa bruta que havien fet rentar i havien oblidat de descosir-ne l'emblema. Aviat va quedar creada una doble casta: els que no crèiem en el perill de segregació o el menysteníem, i la dels gallines que tenien dret a fer servir el distintiu però no se'l posaven. Els dèiem de tot!

Inesperat retrobament

Barrejats amb els nois de les lleves van venir altres voluntaris del partit. De la nostra Unitat ja no se'n deia el Regiment d'Aragó número 2, sinó la Columna Carles Marx, nom que va perdre aviat, car, en la pràctica, tothom l'anomenava Columna Estivill-Trueba-Del Barrio i al cap de poc temps ja era, com si diguéssim, la denominació oficial. Un dia va desaparèixer el nom del meu amic Àngel Estivill i més endavant, la designació Trueba-Del Barrio es va migpartir i una Divisió —la 27— va ser la de Del Barrio Navarra amb «Matas» com a comissari, i una altra la de Trueba Mirones. La Divisió 27 tenia tres Brigades Mixtes, la 122, la 123 i la 124. Mai no hauria pogut sospitar que aquella Brigada Mixta número 123 senyalaria la meva vida com un tatuatge de mariner. Penso en coses de més endavant, evidentment.

En aquella expedició de lleves més alguns voluntaris barrejats hi havia en Joaquim Morera i Falcó, que fóra un dels meus grans amics en profunditat, company en una pila d'atzars, tothora units en els afers transcendents i comissari meu de les meves successives Unitats. Ja he dit anteriorment i ho repeteixo que era un extraordinari lingüista, deixeble predilecte i aviciat de Delfí Dalmau, un altre enamorat de la nostra llengua. Podia ocupar amb tot el dret l'espai que dins meu havia deixat vacant el malaguanyat Enric Solà. Ambdós, l'Enric i en Quim —que mai no s'havien arribat a conèixer— tenien en comú una pila de característiques, la majoria de les quals eren com peces que encaixaven mil·limètricament amb el meu tarannà i les meves conviccions. Ens aveníem extraordinàriament i les nostres múltiples afinitats ens agermanaven de debò. En aquest sentit, en allò de posar a prova dia rere dia la solidesa de la relació humana, la guerra sembla un vestit fet a mida per un sastre màgic. És l'única escola del món on hom aprèn, sense que ningú ho hagi d'ensenyar, que és possible d'atènyer aquell estat fluïdiforme que no permet el discerniment de la frontera entre donar i rebre.

Un dia l'Oubiña em va cridar al seu despatx. Hi vaig entrar encongit, ple de limitacions que m'haurien hagut de fer caure la cara de vergonya. Sabia el meu nom i cognoms i me'ls deia en espanyol, l'única llengua que ell parlava aleshores (aviat va aprendre el català i va morir entre els «maquisards» francesos cridant-los en francès que anessin cap endavant, que ja eren a punt de derrotar la Secció alemanya que es retirava —i que el va matar). Em va dir que sabia que en la vida civil havia fet de periodista i de ninotaire i que gent que com jo sabés de llegir i escriure, eren indispensables en una guerra que sosteníem contra professionals. Ja vaig veure que no m'ho deia com a afalac: darrera les seves paraules hi havia un deix d'amargor, del qual em vaig adonar tot seguit.

Em va dir que havia tafanejat els meus papers i que havia trobat

un full que m'acreditava com a conductor de vehicles de motor. Li vaig respondre que sí, que tenia títol de xofer, i em va dir que en aquell cas era providencial: la nostra Brigada tenia un únic camió-portadora d'aigua i un sol xofer. Em va explicar que quan necessitàvem més vehicles, ens els deixaven altres organitzacions militars. Mentre m'ho explicava vaig recordar que, en efecte, allí a Senés no hi havia cap comandant ni cap comissari que tingués automòbil i que els pocs vehicles que hi arribaven venien de passada. Resultava que el nostre xofer, en Braulio, tenia un atac de disenteria des de ja feia quatre dies, en el transcurs dels quals, pràcticament, no havia parat d'evacuar. L'Oubiña em va fer una broma absolutament per part d'un home que em parlava amb tanta gravetat. Va dir:

—Si el metge no s'espavila i ho detura, aquest noi inundarà Senés!

Com si lamentés l'atac de frivolitat de seguida va tornar a adoptar el seu tirat greu i em va dir que allò inquietant era que els combatents ja havien passat quatre dies sense aigua. M'ordenava que agafés el camió immediatament i sortís.

—Mai no he conduït cap camió —vaig mentir sense noció de per què ho feia. O potser perquè sí, gratuïtament.

—Sembla que no hi ha gaire diferència entre el mecanisme d'un cotxe i el d'un camió, segons que tinc entès —va replicar—. A la plaça hi ha el camió amb el dipòsit ple i cal que el duguis a totes les Companyies i que t'hi apropis amb el vehicle tant com sigui possible; els xicots ja baixaran a omplir les seves portadores i els bidons. Surt ara mateix i queda't a dinar a qualsevol secció. D'acord?

—Sí, de seguida me n'hi vaig.

Vaig baixar al carrer emocionat, com si m'hagués encarregat un acte heroic que només jo podia realitzar i sense entendre les

raons de la petita resistència que havia oposat. És clar que quan era al volant del vell Ford ja vaig veure que no n'hi havia per a tant i que els meus actes grandiosos depenien de la diarrea: una vegada més, la realitat era més prosaica que no pas la fantasia. Quan era a uns dotze quilòmetres de Senés ja reeixia a canviar de marxes sense que la veu aèria i immanent del senyor Henry Ford es queixés del soroll. Anava per un estret camí de carro en el qual el camió passava ben just i ho feia molt a poc a poc, puix que ja havia descobert que la força centrífuga riscava de treure'm de la via de fortuna, a mi i al camió, cada cop que hi havia un revolt massa cenyit. A la meva esquerra hi havia una vinya abandonada, amb uns ceps secs i magristons, i a la dreta un marge d'un parell de metres d'alçada, que de tant en tant rascava amb la bóta.

Sortia d'una de les corbes i començava un curt tram recte; ja hi entrava i vaig veure que venia de cara cap a mi un inconfusible tanc nostre. Vam frenar plegats, a una vintena de metres de distància un de l'altre. Per l'estret camí no cabíem ambdós vehicles i era evident que a ell no li costava gens de sortir-ne, ficant-se per la vinya i que, en canvi, per a mi era extraordinàriament difícil la marxa enrere a bord de la grossa baluerna. Vaig pensar que els tanquistes comprendrien allò que era tan manifest i vaig romandre un bella estona immòbil: ells, també. Aleshores vaig deturar el motor del camió, vaig baixar, i em vaig repenjar al parafang, per tal de fer ben visible quina era la meva intenció: aleshores el tanc també va parar el motor. Sense pecar de massa susceptible, allò semblava una mofa. Calia fingir una barreja de tranquil·litat i penques (que no posseïa pas) i vaig treure un cigarret, el vaig encendre parsimoniosament i em vaig posar a fumar com si fos l'home més calmós d'aquest món.

El silenci va durar encara una estona i el va rompre un soroll de ferralla: obrien i aixecaven la tapa de la torreta. I aleshores va treure el cap en Justo Bueno i Fernández, el xofer del cotxe amb

el qual havien comès l'assassinat dels germans Badia! El vaig reconèixer instantàniament —com ell ja m'havia reconegut des de feia una estona, vist a través de la reixeta— i vaig pensar «Quina manera tan idiota d'acabar la guerra!», convençut que em pelaria i que es delectava amb una sessió de joc del gat i la rata. Va baixar somrient de la seva màquina i, a terra, va obrir els braços i va avançar cap a mi sobreeixint de cordialitat. Em va estrènyer en una abraçada ferma i vaig correspondre sense gens de seguretat respecte al grau d'efusió que havia d'emprar.

—Cony d'Artís-Gener! Quina sorpresa! —exclamava, sense afluixar en l'estreta i entre rialles—. Qui m'havia de dir que ens trobaríem aquí! Què et passa? No et trobo massa alegre!

M'hi vaig sincerar:

—Encara no m'he refet de la sorpresa! Em pensava que després de la darrera vegada que ens havíem vist, si ens trobàvem no fóra pas amb aquesta eufòria.

—És per això? No fotis, home: ara tots lluitem per la mateixa causa! Tu portes un camió i jo un tanc, és l'única diferència. Allò d'abans de la guerra era una altra qüestió i si aleshores t'hagués enxampat t'hauria clavat un bon raig de trets, que prou que te'ls mereixies! Però avui tot és diferent i ara som amics. Et vull dir una cosa que la meva organització sempre ha admirat: els collons! En vas tenir molts!

—Home, moltes gràcies! Ara bé: si som tan amics, ¿per què no em fots el favor de treure aquesta merda de tanc de la carretera? Vaig a dur aigua a la serra —els companys de les posicions no en tenen des de fa quatre dies— i amb el cony de camió no puc anar a recules. A tu, en canvi, no et costa gens de fotre't dins la vinya.

—Efectivament! Els amics són per a les ocasions. Apa, salut, i que tot et vagi bé!

Va saltar joiosament dins el tanc, el va engegar i va botre el petit marge de la vinya. Quan vaig passar amb el camió-cisterna a la seva altura em va fer un cordial «nas de barraca» amb l'accelerador i tret l'embragatge, i el vaig contestar amb el clàxon. Vaig veure pel retrovisor com el tanc ja havia deixat de triturar ceps i tornava a anar per la carretera. Sense cap altre contratemps vaig dur l'aigua a les trinxeres.

—Què té, el Braulio? —em preguntaven alguns, estranyats que haguessin canviat de xofer.

—Seu. Està molt cansat i seu dia i nit.

Això és un ascens

Vam passar a Senés uns llangorosos dies, vagarejant per les paridores, jugant a cara o creu a la plaça i destinant la major part del nostre temps a la cacera dels polls, la capacitat de reproducció dels quals gasta una increïble velocitat.

Un dels nouvinguts era un minyó castellà que es deia Enfedaque i era barber d'ofici. Vaig tenir la idea i me n'hi vaig anar de cara, en una fulminant decisió: pelar-me al zero. Vaig fer que m'afaités la lleugera barba de descurança i el cap, en fulgurant anticipació a Yul Brynner i a Telly Savalas. Sempre més, fins al final de la guerra, vaig anar amb el crani rapat, amb la qual cosa vaig administrar un sever càstig als polls, que a partir d'aleshores es van haver de refugiar a les vores de les camises i dels calçotets i disputar amb les puces l'espai vital, indrets, d'altra banda, enormement vulnerables, car hom podia bullir les peces de roba que ribetejaven i els pobres paràsits pasteuritzats ja no valien res.

Un altre dia em va tornar a cridar l'Oubiña i era un dels darrers que romania amb nosaltres; de seguida el van canviar d'Unitat i ja no en vaig saber mai més res, llevat del seu heroic final en terra francesa.

Em va dir que hom volia donar una bona organització a les Unitats començant per les inferiors, amb la qual cosa fóra possible un encadenament que acabaria en els Cossos d'Exèrcit. Va afegir que aquelles supremes organitzacions eren, fet i fet, els grups militars més coherents i els únics amb els quals hom podia confiar, de cara a la victòria damunt els militars rebels. (Amb la qual cosa em demostrava que militar i somiatruites no eren dos termes del tot antagònics.) Encara em va explicar que la tendència a assolir un comandament unificat i responsable havia motivat el rellevament de Trueba a darreries d'octubre, que Del Barrio havia ocupat el seu lloc i que aquell era, realment, el primer pas que la nostra Unitat feia de cara a la progressiva militarització. La qual cosa no significava pas que Del Barrio fos gaire més militar que Trueba, va afegir somrient.

Sèiem amigablement al seu despatx i aquella era una estranya prerrogativa que m'atorgava, car jo no era sinó un soldat i jo mateix havia observat, en diverses ocasions, com feia romandre la gent dempeus a l'altra banda de la taula. Em va preguntar si coneixia en Joan Teixidor, de la Primera Companyia, i li vaig dir que molt superficialment i que potser només havíem conversat un parell de vegades.

Em va dir que era un gran xicot i que, no sabia ben bé per què, però li agradaria que fóssim amics; potser pressentia —va afegir— que allí hi havia latent una sòlida relació humana. No era lògic que m'hagués fet anar al seu despatx per a aquell gènere d'interioritats i devia endevinar la meva pregunta no formulada a través de l'estupor que jo no sabia dissimular. Llavors va ser més explícit. Em va dir que tenia ganes d'ascendir-me i atorgar-me el comandament d'una Companyia i que, en aquest cas, tal vegada

en Teixidor podria ser el meu comissari. La meva resposta va ser enormement sincera:

—No he fet res que m'acrediti com a possible dirigent perquè ni tan sols no he pogut provar si fóra un bon combatent. Ja pots pensar, camarada comandant, que no faig compliments ni adopto aires de mosca morta per dissimular un veritable afany. Sóc antimilitarista nat i això que em proposes és una incongruència: no tinc cap mena de vocació de comandar ningú perquè, d'entrada, ja detesto que em manin, t'ho dic francament! Travesso accidentalment aquesta etapa militar i ho faig perquè és un deure inexcusable i no pas per seducció de les armes! Per això et dic que has escollit malament i que, com sigui, moltes gràcies per haver pensat en mi.

Em va agrair la franquesa, va assegurar que em comprenia perfectament bé i que, això no obstant, havia d'insistir. Per una raó molt senzilla, em va dir: que en els llocs de responsabilitat hi havia d'haver gent que sabés de llegir i escriure, entendre i interpretar una ordre, dibuixar un mapa, esquemàtic si calia, però amb sentit i comprensible. M'havia d'haver adonat —va continuar— que la gran majoria dels nostres minyons- eren analfabets o gairebé. Em va taral·larejar una cançó que havia d'escoltar moltes vegades:

—Tu ets periodista i dibuixant o sigui que, dit en altres paraules, ets una autèntica ganga per al cap d'Unitat que t'arreplegui!

Vaig fer cruament: —Vols dir que faria carrera militar per mèrits de tinter!

El meu sarcasme no li va provocar gran cosa més tret d'una insinuació de somriure en els seus llavis. Va continuar:

—Vés pensant en tot això que t'he dit. Entenc els teus motius, comprenc que les armes no et sedueixin (no ho facis córrer, però a mi tampoc!), però tu mateix admets que aquest és un cas

irregular. Són faves comptades: els casos irregulars exigeixen solucions irregulars. Mira de tractar amb intimitat aquest Joan Teixidor; m'ha fet bon efecte des del principi. Com tu mateix, vaja! Veus? Ara ja som la 27 Divisió i aquesta és la seva segona Brigada Mixta, la 123. El nostre és el Tercer Batalló. Jo seré a Senés fins al mes de gener. Em rellevaran i sembla que em duran a un altre front, amb alguna altra Unitat del partit. M'agradaria que aleshores, quan guillés d'aquí, hagués deixat el màxim de coses arranjades d'acord amb la meva manera de pensar. Donar-vos una Companyia a tu i a en Teixidor forma part d'aquest criteri.

No sabia què dir ni, sobretot, què oposar: semblava que ell hagués rumiat extensament tot allò, àdhuc pel meu compte, i m' enxampava desvalgut. Vaig dir, sense poder aguantar-me les ganes de riure:

—Quan aquell enllaç ha vingut a dir-me que em volies veure he pensat que altra vegada em faries conduir un camió! I em surts amb la proposició més insòlita i més inesperada! Ascendir-me vol dir augmentar la responsabilitat i amb la de soldat ja en tinc ben bé prou.

—No diguis coses que no hakis reflexionat.

—Et parlo de velles conviccions, cony!

—No podies haver pres cap partit respecte a una situació que ignoraves! No fotis, home: això és elemental!

Em va renyar de valent. Em va dir que per a les conviccions no hi havia fronteres en matèria de responsabilitat sinó que, al contrari, com més profundes eren, més lliurement reclamaven. Va esmentar no sé què de la higiene mental i va fer, com a recapitulació, que la resposta que em demanava no era instantània, sinó que m'ho deixava rumiar tant com volgués,

tranquil·lament, a fons, i que havia de tenir molt clar dins meu que ell no em donava cap ordre sinó que, simplement, m'havia comunicat una cosa que li feia goig i que jo havia d'agafar tal com era, un senzill suggeriment.

Que bonic, oi? Li vaig demanar si en Teixidor estava al corrent de tot allò que m'havia dit i em va assegurar que no.

—No en sap res, paraula. Jo també he parlat poques vegades amb ell i la impressió forta me l'ha produït l'examen de la seva trajectòria civil. És un xicot del tèxtil, de Sabadell, i allí hi va fer molta feina i bona.

—Teixidor i tèxtil —vaig dir en mala hora. L'Oubiña va fer com si no m'hagués sentit i va continuar:

—Tinc entès que a Sabadell també havia fet alguna cosa com de periodista, no professional, és clar, però em sembla que dirigia una publicació, o potser era l'encarregat del diari mural de la fàbrica, no ho sé. Però tothom que l'ha tractat el qualifica de collonut. Em sembla que té tota la formació i les característiques que fan un comissari polític. Per cert: el que diuen que vindrà a la 27 Divisió és un italià sensacional, que va arribar com a sanitari amb la gent de l'Olimpíada Popular. Si tot va com m'han dit, ja no tindrè ocasió de tractar-lo.

Hi havia un lleuger deix de malenconia, però l'Enrique Oubiña era home de sòlid autocontrol. Li vaig dir:

—No interpretis la pregunta com si ja ho donava per fet, sobretot. Em faries sargent? Qui mana una Companyia?

Va somriure.

—Realment, no sembla pas que hi entenguis gaire! El sergent comanda una Secció! T'hauria de fer tinent o capità, però jo no tinc capacitat reconeguda per a aquest tipus d'ascensos. Només

puç fer una petita trampa, molt de la nostra escala de Milícies: nomenar-te amb la més vaga de totes les expressions, «oficial». Oficial de Milícies, que potser no vol dir res però, per ara, serveix per a la nostra finalitat.

— ¿I en què se sap, que algú és aquesta mena d'oficial que dius?

—Penses en galons? No cal que et ruboritzis. No es distingeix en res exterior: som quatre i ens coneixem tots. Però hi ha un munt de coses sense senyals visibles, que se saben i se senten i no duen marca externa. Però hom les observa en la manera de tractar la gent i, sobretot, en com els seus subordinats el tracten, en el cas que fan d'ell quan travessen una situació compromesa.

Vaig sortir del seu despatx ple de perplexitat. Vaig pensar que abans d'anar a la Primera Companyia i cercar en Joan Teixidor calia que ho reflexionés a fons. L'Oubiña no m'havia recomanat silenci, ni tan sols discreció però, això no obstant, no vaig dir res a en Jaume Saludes, que vaig trobar casualment quan vaig sortir al carrer i ja feia unes setmanes que no ens vèiem. Em va dir que era a Tardienta amb l'Estat Major, i que el cap de la 123 Brigada Mixta fóra en Manuel Ferrándiz, de Castelló de la Plana, i el seu comissari seria l'italià Francesco Scotti. Ja coneixia ambdós i va parlar del comissari amb remarcable entusiasme.

Tampoc no vaig dir-ne res a en Julián Alvargonzález, malgrat que en el seu cas vaig experimentar com una pinçadeta de deslleialtat. La va atenuar, únicament, la convicció que encara no havia decidit res i que era jo qui havia de dir la darrera paraula. Si ho hagués explicat al meu amic hauria semblat que li demanava consell i, de debò, jo no freturava cap assessorament: volia arribar tot sol al determini. Allí, en el fons del fons, havia sentit una lleu barrina que m'indicava en Julián com a segon meu, cas que acceptés l'imprecís títol d'oficial El meu company em va assabentar de quelcom insòlit o, si més no, inesperat:

—Els Rodríguez ens conviden a sopar a tu i a mi la nit de Nadal. Volen fotre la casa per la finestra, què et sembla? Què els podríem dur? No hi podem anar amb les mans buides, no trobes?

—Sí, és clar. Però què cony els portaríem? ¿Què tenim, o d'on podem treure alguna cosa? Hi has pensat? ¿Tens alguna idea?

—Jo em refiava de la teva imaginació. Jo no dono per a gaire: m'he quedat encallat rumiant entre un ram de flors silvestres o un canó.

—Dues coses tanmateix difícils d'aconseguir, a l'hivern i al nostre front!

Nadal en família

Nosaltres no podíem cooperar en res: en vaig parlar secretament amb la Carmencita, la noia gran, i se'm va ofendre escandalosament quan li vaig dir que solament els podríem ajudar amb una mica de diners; va passar a frec de l'improperi. Em va dir que compartiríem el sopar de Nadal en família — repenjan-se remarcablement en la pronúncia dels mots «en família»— i que hi fórem ells (els cinc Rodríguez), en Julián i jo exclusivament. A la gran dels Rodríguez li van espurnejar els ulls quan em va dir que trobarien a faltar l'Enric Solà. Ella, la Carmencita, ja havia fet els vint-i-sis anys i en el seu país era com si ja hagués plantat la bandera de conca. Li vaig demanar un favor especial: si no guardarien a casa seva, fins que jo no tingués l'oportunitat de dur-la als seus pares, la caixa amb els papers de l'Enric, que jo tenia a la paridora, sota la meva, amb el risc de perdre-la en qualsevol trasllat o que algú la necessités i llencés el contingut.

La noia ja anava vestida sempre amb roba fosca i amb faldilles que li arribaven als peus com sa mare, «doña» Mariana, i l'escandalitzaven una mica els suèters massa ajustats de sa germana Petra, que tenia divuit anys, era molt presumida, i m'havia dit moltes vegades que no posseïa ni la més mínima vocació de romandre tota la vida a Senés de Alcubierre. En Julio, cronològicament entre les dues germanes, duia unes ulleres molt gruixudes a les quals agraiïa que, almenys un cop, hagués pogut anar a un oculista de Saragossa, a examinar-se la vista i fer-se-les fer. El pare, «don» Samuel, era el més taciturn i generalment semblava absent de la conversa però jo havia observat que, en algunes ocasions, quan parlàvem o cantàvem, als seus llavis s'insinuava com un esbós de somriure malgrat l'esforç que feia per tal d'aguantar la pipa, de mal subjectar per culpa de l'absència de dents i que mai no abandonava, ni encesa — rarament— ni apagada —com gairebé sempre. (En manta ocasió l'havíem obsequiat amb picadura de tabac i l'atresorava frenèticament: com més vells, més pensem en l'endemà, aquest dia que probablement ja no hem de viure.)

Van fer, autènticament, un superb banquet. Ells, els pobletans, eren els únics que sabien on podien trobar allò que freturaven en uns racons que coneixien de tota la vida i que una absurda guerra no havia pas de modificar. La taula, parada amb una cura fins i tot excessiva, amb el menjar deliciosament casolà, generosament compartit amb una parella d'estranyes que feien mans i mànegues per tal d'alliberar-se d'aquesta condició massa present malgrat l'esforç de tots plegats.

I, en acabat, les cançons de la terra a cor, i la Carmencita i la Petra regalimant mirades meloses i «doña» Mariana i «don» Samuel —ara sí, ambdós— somrient beatífics.

«Je vous souhaite la Noël»

¿Per què al «Colegio Ibérico» m'havien de fer aprendre de memòria aquella absurda felicitació nadalenca en francès, que recordaria amb fluïdesa tota la meva vida llevat del moment crític d'haver-la de dir a casa?

«Le Seigneur exauce la prière des enfants laborieux et sages. C'est pour ça que je Lui demanderai qu'il vous accorde...» Oh, no, prou: era esgarrifós!